

Ks. Ginter Dzierżon

Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

ORCID 0000-0002-5116-959X

Dorobek kanonistyki uprawianej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w przedmiocie materialnego prawa małżeńskiego w okresie międzywojnia (1918-1939)

Treść: Wstęp. 1. Monografie. 1.1. Monografie pracowników Wydziału Prawa Kanonicznego. 1.2. Monografie studentów Wydziału Prawa Kanonicznego. 1.2.1 Doktoraty. 1.2.2. Prace licencjackie. 2. Prace zbiorowe. 3. Artykuły. Zakończenie.

Wstęp

Jeżeli spojrzymy z perspektywy współczesnych osiągnięć kanonistyki na dorobek kanonistów pracujących na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w okresie międzywojnia, to wydaje się on skromny. Pragnę jednak zauważyć, iż taka perspektywa podejścia do zagadnienia sformułowanego w tytule wykładu jest niewłaściwa i nieobiektywna. Uważam bowiem, iż obiektywnie można ją tylko ocenić biorąc pod uwagę uwarunkowania w których oni pracowali i tworzyli. Takimi niezwykle istotnymi okolicznościami były zapewne dwa wydarzenia: odrodzenie w 1918 roku państwa polskiego oraz promulgacja pierwszego Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku.

We „Wprowadzeniu” tego wykładu pragnę wyjaśnić, że mówiąc o dorobku kanonistyki uprawianej na KUL mam na myśli przede wszystkim spuściznę materialną pozostawioną w pozycjach opublikowanych.

Poszukując klucza metodologicznego do omówienia zaproponowanej mi problematyki zdecydowałem, iż o strukturze tego przedłożenia w głównej mierze zdecyduje charakter publikacji. W spuściźnie kanonistów tworzących w ośrodku lubelskim znalazły się: monografie, prace zbiorowe oraz nieliczne artykuły. W takiej więc kolejności omówię te pozycje.

1. Monografie

Monografie zdecydowałem podzielić na monografie napisane przez pracowników Wydziału Prawa Kanonicznego oraz monografie napisane przez studentów tego Wydziału.

1.1. Monografie pracowników Wydziału Prawa Kanonicznego

W okresie międzywojnia pracownicy Wydziału wydali tylko dwie monografie. Były to pozycje autorstwa Antoniego Szymańskiego oraz Piotra Kałwy.

Pierwszy z nich jest Autorem wydanej w 1931 roku publikacji „Społeczne znaczenie rozwodów”. W pozycji tej Szymański zdecydowanie wystąpił przeciwko zamiarowi wprowadzenia instytucji rozwodów przez rząd polski. Ukazując szerokie spektrum poglądów prorozwodowych, zmiany zaistniałej sytuacji upatrywał on przede wszystkim w przemianie mentalności ówczesnych prawników¹. Kategorycznie sprzeciwiając się i krytykując instytucję rozwodów w swych rozważaniach posłużył się argumentacją mesjanistyczną podkreślając, że odrodzona Polska powinna w sposób szczególny bronić katolickiej nauki o małżeństwie. Argument ten poparł kolejnym: w Polsce dotąd nie wprowadzono przepisów rozwodowych².

Zgoła inną tematyką zajął się Piotr Kałwa w wydanej w 1935 roku monografii „Skutki adopcji w zakresie kościelnego prawa

¹ Por. A. SZYMAŃSKI, *Społeczne znaczenie rozwodów*, Lublin 1931, s. 79-82.

² Por. TAMŻE, s. 83-84.

małżeńskiego”³. Pragnę zauważyć, iż w owym czasie podjęcie tej tematyki było ze wszechmiar aktualne, ponieważ przedmiotem zainteresowania Autora stały się zapisy kan. 1059 i 1080 CIC/17 dotyczące przeszkód pokrewieństwa prawnego w których ustawodawca opowiedział się za kanonizacją ustawodawstwa krajowego odnośnie do adopcji.

We „Wstępie” opracowania Autor określił cel badaczy, jakim miało być prześledzenie w poszczególnych krajach możliwości kanonizacji ustaw cywilnych przez kościoły lokalne⁴.

Najpierw w Rozdziale I rozważył on tę problematykę z aspektu historycznego⁵, by w rozdziałach następnych ukazać ówczesne rozwiązania funkcjonujące zarówno w krajach europejskich, jak i pozaeuropejskich. Dla Kałwy, w pełni zasadnie, zasadniczym kryterium służącym właściwej prezentacji tematyki określonej w tytule publikacji stał się charakter rozwiązań występujących w poszczególnych krajach. Kolejno przedstawił on więc rozwiązania funkcjonujące: w państwach w których pokrewieństwo ustawowe było przeszkodą zrywającą (Rozdział II § 2)⁶, rozwiązania w państwach w których pokrewieństwo ustawowe było przeszkodą wzbraniającą (Rozdział II § 3)⁷, państwa w których takie przeszkody nie istniały (Rozdział II § 4)⁸ oraz państwa w których istniała różnorodność rozwiązań (Rozdział II § 5)⁹. Na zakończenie Profesor zajął się regulacjami prawa polskiego (Rozdział II § 6)¹⁰. Tym co może dziwić w omawianej pozycji, to brak „Zakończenia”.

³ Por. P. KAŁWA, *Skutki adopcji w zakresie kościelnego prawa małżeńskiego*, Lublin 1935.

⁴ Por. TAMŻE, s. 9.

⁵ Por. TAMŻE, s. 12-74.

⁶ Por. TAMŻE, s. 75-109.

⁷ Por. TAMŻE, s. 110-121.

⁸ Por. TAMŻE, s. 122-139.

⁹ Por. TAMŻE, s. 139-158.

¹⁰ Por. TAMŻE, s. 159-188.

1.2. Monografie studentów Wydziału Prawa Kanonicznego

Monografiami napisanymi przez studentów Wydziału Prawa Kanonicznego były: rozprawy doktorskie i prace licencjackie.

1.2.1. Doktoraty

W interesującym nas okresie na Wydziale Prawa Kanonicznego obroniono jedynie pięć doktoratów. I tak w 1926 roku ks. Antoni Tworek zaprezentował dysertację „Przeszkoda małżeńska powinowactwa w prawie kanonicznym”, której promotorem był o. prof. dr Gommar Michiels; w 1935 roku uzyskał doktorat ks. Piotr Bober na podstawie pracy „Pojęcie tajnej przeszkody małżeńskiej w prawie kanonicznym”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. Jana Rotha. W roku następnym, to jest w 1936 roku doktoryzował się ks. Franciszek Olaszewski przedstawiając rozprawę „Głoszenie zapowiedzi małżeńskich w prawie kanonicznym”, której promotorem był o. prof. dr Gommar Michiels. Tuż przed wybuchem wojny doktoryzowali się jeszcze: w 1938 roku o. Alfred Bury na podstawie pracy: „De fundamento iuridico et ambitu privilegii fidei in iure canonico matrimoniali” oraz w 1939 roku ks. Józef Januszewski opracował temat: „Różność wyznania jako przeszkoda małżeńska w prawie kanonicznym”. Promotorem obu doktoratów był ks. prof. dr Piotr Kałwa¹¹.

Jedynie doktoraty Bobera i Januszewskiego opublikowano nakładem „Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”.

Na szczególną uwagę zasługuje monografia „Pojęcie tajnej przeszkody małżeńskiej w prawie kanonicznym”, autorstwa Bobera ze względu na fakt, iż jak jak zaznaczył Autor we „Wstępie”, określone w tytule publikacji zagadnienie po raz pierwszy zostało podjęte

¹¹ Podają za: *Doktoraty (1926-2010)*, w: L. FIEJDASZ, P. STANISZ, E. SZCZOT (red.), *Wydział Prawa Prawa Kanonicznego i Administracji. Ludzie-Nauka-Struktura*, Lublin 2010, s. 168-170.

w ówczesnej kanonistyce¹². Publikacja składa się z dwóch części. W Części I kanonista z perspektywy historycznej dokonał wnikliwej analizy tej specyficznej kategorii przeszkód od początku chrześcijaństwa aż do promulgacji Kodeksu Pio-Benedyktyńskiego z 1917 roku¹³; w Części II natomiast odniósł się do rozwiązań występujących w Kodeksie z 1917 roku¹⁴.

Chcę podkreślić, iż w omawianej pracy doktorskiej godnymi uwagi są rezultaty badań.

Późniejszy Profesor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie wychodząc z zapisu kan. 1037 KPK zauważył, iż w tym wypadku chodziło o prawne ograniczenia, których nie można było udowodnić na forum zewnętrznym. Wykazał, że w ówczesnej doktrynie ścierały się dwa nurty interpretacyjne w kwestii niemożliwości udowodnienia. Przedstawiciele jednego kierunku opowiadali się za niemożliwością absolutną; reprezentanci natomiast drugiego nurtu skłaniali się ku tezie, którą podzielał Bober, o niemożliwości praktycznej¹⁵.

Oprócz tego Autor monografii dowiódł, iż w kanonistyce uprawianej pod rządami Kodeksu z 1917 roku wyróżniano dwa koncepty przeszkody tajnej: w pierwszym z nich wiązano to ograniczenie z możliwością dyspensowania; w drugim zaś z możliwością konwalidacji. Bober podzielał stanowisko ostatniego z wymienionych kierunków interpretacyjnych¹⁶.

Kolejnym doktoratem wydanym w 1936 roku była rozprawa „Głoszenie zapowiedzi przedślubnych w prawie kanonicznym”, napisana przez Franciszka Olszewskiego¹⁷. Jak wynika ze „Wstępu” celem badawczym tego opracowania stało się prześledzenie historycznego rozwoju tej instytucji w aspekcie historycznym i określenie jego wpływu

¹² Por. P. BOBER, *Pojęcie tajnej przeszkody małżeńskiej w prawie kanonicznym*, Lublin 1935, s. I.

¹³ Por. TAMŻE, s. 7-200.

¹⁴ Por. TAMŻE, s. 201-262.

¹⁵ Por. TAMŻE, s. 266.

¹⁶ Por. TAMŻE.

¹⁷ Por. F. OLSZEWSKI, *Głoszenie zapowiedzi przedślubnych w prawie kanonicznym*, Lublin 1936.

na obowiązujące wówczas ustawodawstwo¹⁸. Pozycja ta składa się z dwóch części. W Części I „Historja głośnienia zapowiedzi małżeńskich” Autor ujął interesujące go zagadnienie w perspektywie historycznej¹⁹; w Części II „Głoszenie zapowiedzi w prawie kodeksowym” natomiast poddał analizie obowiązujące regulacje Kodeksu z 1917 roku²⁰. Uważam, że do warstwy merytorycznej tej pracy jednak trzeba się odnieść krytycznie ze względu na fakt, że brakuje w nim „Zakończenia”, a tym samym doktor Olszewski nie udzielił odpowiedzi na sformułowaną we „Wstępie” tezę badawczą.

1.2.2. Prace licencjackie

W publikacjach „Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” znalazła się również jedna praca licencjacka napisana przez późniejszego biskupa Teodora Bensch: „Wpływ chorób umysłowych na ważność umowy małżeńskiej w prawie kanonicznem”²¹. W jej „Przedmowie” zaznaczono, że była to pierwsza publikacja o charakterze prawno-medycznym w Polsce²². Uważam, że w tym kontekście nie można abstrahować od jednego istotnego szczegółu, mianowicie był nią fakt, że już w 1924 roku wprowadzono na KULu wykłady z medycyny sądowej; stało się to jeszcze na długo zanim Stolica Apostolska nakazała prowadzenie wykładów z tej dyscypliny²³.

Zasadniczy korpus tej pozycji, podobnie jak kilku innych prezentowanych już publikacji, stanowią dwie części. W Części I zatytułowanej „Prawna strona zagadnienia”²⁴ kanonista z aspektu prawnego podjął namysł nad interesującym go problemem; z kolei w Części II „Psy-

¹⁸ Por. TAMŻE, s. VI.

¹⁹ Por. TAMŻE, s. 6-78.

²⁰ Por. TAMŻE, s. 79-126.

²¹ Por. T. BENSCH, *Wpływ chorób umysłowych na ważność umowy małżeńskiej w prawie kanonicznem*, Lublin 1936.

²² Por. TAMŻE, s. VI.

²³ Por. TAMŻE.

²⁴ Por. TAMŻE, s. 9-82.

chiatryczna strona zagadnienia” ukazał ten problem z perspektywy dokonań ówczesnej psychiatrii²⁵.

Oceniając tę monografię w pierwszym rzędzie należy zwrócić uwagę, że zaprezentowana w niej tematyka, do podjęcia której zachęcał Michiels, w owych czasach była na wskroś nowatorska. Ustosunkowując się do niej trzeba być świadomym tego, iż w kodyfikacji pio-benedyktyńskiej nie znalazły się zapisy obecnego kan. 1095 KPK dotyczące niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa. W ówczesnej kanonistyce z powodu braku stosownych regulacji zaczęto rozważać ten problem na kanwie kan. 1082 CIC/17 regulującego kwestię wiedzy minimalnej koniecznej do ważnego zawarcia związku małżeńskiego. Otóż w ten nurt organicznie wpisuje się monografia Bensch. Pragnę spostrzec, iż w Części I rozważania Autora nie tylko koncentrują się na zagadnieniu braku używania rozumu, o którym traktował kan. 88 CIC/17, ale co jest rzeczą godną uwagi, na próbie określenia minimalnego rozeznania oceniającego koniecznego do ważnego zawarcia małżeństwa, co do którego w kodyfikacji pio-benedyktyńskiej nie skodyfikowano żadnej regulacji, a który to parametr normatywnie ujęto dopiero w kan. 1095, n. 2 KPK²⁶. W Części II z kolei poświęconej dokonaniom ówczesnej psychiatrii niezwykle cennym, w moim przekonaniu jak na owe czasy, był postulat, aby w rozstrzyganiu spraw kościelnych związanych z niezdolnością do zawarcia małżeństwa posiłkować się nie tylko rezultatami badań tej dziedziny wiedzy, ale również korzystać z ekspertyz biegłych psychiatrów²⁷.

2. Prace zbiorowe

W dorobku kanonistycznego środowiska naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego znalazły się dwie prace zbiorowe:

²⁵ Por. TAMŻE, s. 83-292.

²⁶ Por. TAMŻE, s. 34-83.

²⁷ Por. TAMŻE, s. 277-292.

„Małżeństwo w świetle nauki katolickiej”²⁸ oraz „Rozbiór krytyczny projektu prawa małżeńskiego uchwalonego przez K.K.”²⁹.

Rozpoczynając prezentację tych pozycji pragnę zauważyć, iż obie zostały opublikowane w okolicznościach niekorzystnych z punktu widzenia doktryny Kościoła katolickiego, jakimi była próba wprowadzenia w życie laickiego rządowego projektu osobowego prawa małżeńskiego.

Pierwszą z nich wydano w 1928 roku. Głównym celem tego dzieła było ukazanie wizji małżeństwa katolickiego, mającym służyć obronie rodziny chrześcijańskiej w kontekście postępujących procesów sekularyzacyjnych³⁰. Publikacja ta składa się z czterech części. Pomijając Część I, w której zamieszczono opublikowany w 1921 roku „List pasterski biskupów polskich o małżeństwie do duchowieństwa i wiernych”, w którym zaprezentowano katolicką doktrynę o małżeństwie, w pozostałych częściach znalazły się opracowania uczonych KUL dotyczące małżeństwa katolickiego³¹.

Otóż w Części II znajdujemy następujące artykuły: „Ogólne podstawy filozoficzne i teologiczne chrześcijańskiej nauki o małżeństwie”, autorstwa Jacka Woronieckiego³², „Władza Kościoła i państwa w stosunku do małżeństwa”, napisany przez Gommara Michielsa³³ oraz „Źródła prądów, skierowanych przeciw małżeństwu katolickiemu”, której autorem był Ignacy Czuma³⁴.

²⁸ Por. *Małżeństwo w świetle nauki katolickiej. Praca zbiorowa profesorów Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1928.

²⁹ Por. *Rozbiór krytyczny projektu prawa małżeńskiego uchwalonego przez K.K.: praca zbiorowa pod red. Jana Wiślickiego*, Lublin 1932.

³⁰ Por. A. SZYMAŃSKI, *Wstęp*, w: *Małżeństwo w świetle nauki katolickiej. Praca zbiorowa profesorów Uniwersytetu Lubelskiego*, Lublin 1928, s. 1.

³¹ Por. *List pasterski biskupów polskich o małżeństwie do duchowieństwa i wiernych* w: *Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 5-38.

³² Por. J. WORONIECKI, *Ogólne podstawy filozoficzne i teologiczne chrześcijańskiej nauki o małżeństwie* w: *Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 41-64.

³³ Por. G. MICHIELS, *Władza Kościoła w stosunku do państwa i małżeństwa* w: *Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 65-105.

³⁴ Por. I. CZUMA, *Źródła prądów, skierowanych przeciw małżeństwu katolickiemu* w: *Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 106-126.

Część III natomiast poświęcono zagadnieniom szczegółowym³⁵. I tak Piotr Kałwa w artykule „Małżeństwa mieszane” przedstawił funkcjonowanie tej instytucji³⁶. Jan Wiślicki w publikacji „Śluby cywilne” zajął się problemem związków cywilnych³⁷. Obiektem uwagi Jacka Woronieckiego w artykule „Nierozerwalność małżeństwa” stał się jeden z istotnych przymiotów małżeństwa (kan. 1013 § 2 CIC/17)³⁸. Kategoryczny sprzeciw wobec zamiaru wprowadzenia instytucji rozwodów wyraził Szymański w artykule „Socjologia rozwodów”³⁹. Na zakończenie Henryk Insadowski w opracowaniu „Separacja małżeńska” przedstawił katolicką koncepcję instytucji separacji⁴⁰. Wreszcie w ostatniej części, to jest Części IV znalazł się artykuł Romana Longchamps de Beriera „Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa według prawa cywilnego, obowiązującego w Polsce”⁴¹.

Drugą pozycją wydaną w 1932 roku nakładem „Drukarni Państwowej” pod redakcją Jana Wiślickiego był „Rozbiór krytyczny projektu prawa małżeńskiego uchwalonego przez K.K.”⁴². W publikacji tej z dezaprobatą odniesiono się do Projektu Lutostańskiego, wyrazem czego były liczne krytyczne odniesienia do planu rządowego.

³⁵ W tej części dzieła znalazł się także artykuł z prawa formalnego: G. MICHELIS, *Unieważnienie małżeństwa w: Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 231-252.

³⁶ Por. P. KAŁWA, *Małżeństwa mieszane w: Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 129-163.

³⁷ Por. J. WIŚLICKI, *Śluby cywilne*, w: *Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 164-230.

³⁸ Por. J. WORONIECKI, *Nierozerwalność małżeństwa w: Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 253-266.

³⁹ Por. A. SZYMAŃSKI, *Socjologia rozwodów w: Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 267-310.

⁴⁰ Por. H. INSADOWSKI, *Separacja małżeńska*, w: *Małżeństwo w świetle...*, s. 311-336.

⁴¹ Por. R.L. DE BERIER, *Zawarcie i rozwiązanie małżeństwa według prawa cywilnego, obowiązującego w Polsce w: Małżeństwo w świetle...*, dz. cyt., s. 339-384.

⁴² Por. *Rozbiór krytyczny projektu prawa małżeńskiego uchwalonego przez K.K.: praca zbiorowa pod red. Jana Wiślickiego*, Lublin 1932. Zob. także T. SYCZEWSKI, *Katedra Kościelnego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego*, w: A. DĘBIŃSKI, M. GANCZAR, S. JÓZWIĄK, A. KAWAŁKO, M. KRUSZEWSKA-GAGOŚ, H. WITCZAK (red.), *Księga Jubileuszowa z okazji 90-lecia Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 455.

W pozycji tej znalazło się osiem opracowań głównie z obszaru materialnego prawa małżeńskiego⁴³. Pierwsze z nich „Podstawy polskiego prawa małżeńskiego”, autorstwa Szymańskiego miało charakter wprowadzający⁴⁴. Następne dotyczyły problemów szczegółowych. Mianowicie, Insadowski w publikacji „Zaręczyny” o charakterze komparatystycznym wyeksponował istniejące podobieństwa i różnice w funkcjonowaniu tej instytucji w dwóch systemach prawnych: kanonicznym i polskim. Poddał on krytyce rządowe przedsięwzięcie zmierzające do pozbawienia jurysdykcji sądów kościelnych w sprawach zaręczynowych⁴⁵.

Z kolei Michiels w opracowaniu „Prawna zdolność do wstąpienia w związek małżeński i przeszkody” zarzucił rządowemu projektowi zbyt dużą abstrakcyjność umożliwiającą, w jego przekonaniu, stosowanie niekorzystnej interpretacji szerokiej. Ustosunkowując się do proponowanych rozwiązań dotyczących przeszkód małżeńskich zwrócił on uwagę na niekoherentność zakresów przeszkód prawa świeckiego i podobnych prawnych ograniczeń funkcjonujących w prawie kościelnym⁴⁶.

W kolejnej publikacji „Czynności przedwstępne do małżeństwa i ślub” Jan Wiślicki krytycznie z jednej strony odniósł się do świeckiego projektu dotyczącego pouczenia przedmałżeńskiego kontrahentów; w zamiarze rządowym bowiem dążono do ograniczenia czynności do minimum, z drugiej zaś kategorycznie sprzeciwił się zamiarowi wprowadzenia fakultatywności zawierania związków cywilnych; uważał, że rozwiązanie to godziłoby w suwerenność Kościoła⁴⁷. Jan

⁴³ Poza zakresem opracowania pozostaje 1 artykuł dotyczący prawa formalnego. Por. G. MICHIELS, *Jurysdykcja i postępowanie w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 145-148.

⁴⁴ Por. A. SZYMAŃSKI, *Podstawy polskiego prawa małżeńskiego w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 7-46.

⁴⁵ Por. H. INSADOWSKI, *Zaręczyny w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 47-55.

⁴⁶ Por. G. MICHIELS, *Prawna zdolność do wstąpienia w związek małżeński i przeszkody w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 56-73.

⁴⁷ Por. J. WIŚLICKI, *Czynności przedwstępne do małżeństwa i ślub w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 74-103.

Lenart natomiast w artykule „Obowiązki wynikające z małżeństwa” uważał, że zapisy Projektu dotyczące praw i obowiązków względem małżonków i dzieci będą prowadziły do błędnej interpretacji, tym sposobem przyczynią się do wykrystalizowania poglądów częściowo niezgodnych z nauką Kościoła⁴⁸. Wreszcie w artykule siódmym autorstwa Piotra Kałwy „Rozłączanie i rozwód”⁴⁹ kanonista ustosunkował się do instytucji separacji i rozwodu⁵⁰.

3. Artykuły

W ówczesnych pracach zbiorowych znajdujemy jedynie dwa artykuły poświęcone problematyce materialnego prawa małżeńskiego: „Reformy prawne dla obrony rodziny” napisany przez Ignacego Czumę⁵¹ oraz „Prawa i obowiązki Kościoła wobec małżeństwa”, autorstwa Henryka Dembińskiego⁵².

Oba opracowania miały charakter apologetyczny. Wpisują się one w nurt sprzeciwu środowiska kulowskiego wobec rządowego zamiaru reformy osobowego prawa małżeńskiego.

W pierwszym opracowaniu Profesor Czuma ujął problem określony w jego tytule z aspektu historycznego, to jest z prawa rzymskiego⁵³, dokonań chrześcijaństwa⁵⁴, następstw rewolucji francuskiej⁵⁵, procesów sekularyzacyjnych występujących w ówczesnej Polsce⁵⁶. Bronił katolickiej wizji małżeństwa i rodziny. Stał na stanowisku, iż reforma

⁴⁸ Por. J. LENART, *Obowiązki wynikające z małżeństwa w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 104-111.

⁴⁹ Por. P. KAŁWA, *Rozłączenie i rozwód w: Rozbiór krytyczny Projektu...*, dz. cyt., s. 134-144.

⁵⁰ Por. TAMŻE.

⁵¹ Por. I. CZUMA, *Reformy prawne dla obrony rodziny*, w: *Rodzina. Pamiętnik I. Katolickiego Studium o Rodzinie w Poznaniu*, Poznań 1935, s. 137-158.

⁵² Por. H. DEMBIŃSKI, *Prawa i obowiązki Kościoła wobec małżeństwa*, w: *Studia katolickie*, t. 1, Rodzina, Poznań 1936, s. 90-106.

⁵³ Por. I. CZUMA, *Reformy prawne...*, dz. cyt., s. 141-145.

⁵⁴ Por. TAMŻE, s. 145.

⁵⁵ Por. TAMŻE, s. 146-149.

⁵⁶ Por. TAMŻE, s. 150.

prawa małżeńskiego powinna chronić małżeństwo, a w sposób szczególnie jego nierozzerwalność⁵⁷.

Podobny charakter ma artykuł napisany w 1936 roku przez Henryka Dembińskiego. W publikacji tej ukazał on racje skłaniające Kościół katolicki do ochrony instytucji małżeństwa⁵⁸:

Zakończenie

Zaprezentowany dorobek uczonych środowiska naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w obszarze materialnego prawa małżeńskiego nie jest pokaźny. W mojej opinii, jest on jednak niezwykle cenny z punktu widzenia poruszanej tematyki i zajmowanego stanowiska wobec procesów sekularyzacyjnych mających miejsce w naszym kraju. Dlatego też do spuścizny tej należy należyć odnieść się ze wszechmiar pozytywnie.

Omówione pozycje dotyczyły różnej problematyki z obszaru materialnego prawa małżeńskiego. Pomimo tego faktu, na pierwszy plan wysuwa się nurt wyłoniony w kontekście rządowego zamiaru kodyfikacji osobowego prawa małżeńskiego, w którym środowisko pracowników naukowych KUL kategorycznie sprzeciwiło się laicko-liberalnej koncepcji instytucji małżeństwa. Wyrazem tego były prace zbiorowe „Małżeństwo w świetle nauki katolickiej” oraz „Rozbiór krytyczny projektu prawa małżeńskiego uchwalonego przez K.K.”, monografia Szymańskiego „Społeczne znaczenie rozwodów” oraz artykuły Czumy i Dembińskiego. W pozycjach tych, o charakterze apologetycznym ich autorzy z jednej strony zaprezentowali katolicką naukę o małżeństwie, z drugiej zaś kategorycznie sprzeciwiali się wprowadzeniu instytucji rozwodów.

W recenzji do pierwszej pozycji zbiorowej Stefan Biskupski napisał: „Dzieło to powinno stać się koniecznym dziś podręcznikiem dla tych przede wszystkim, którzy w Sejmie, wystąpieniach publicznych, czy

⁵⁷ Por. TAMŻE, s. 152.

⁵⁸ Por. H. DEMBIŃSKI, *Prawa i obowiązki...*, dz. cyt., s. 90-106.

też różnego rodzaju pismach pragnęli stanąć w obronie sakramentalnej godności małżeństwa⁵⁹.

Ustosunkowując się do pozostałych pozycji pragnę podkreślić, iż zostały one oparte na solidnym materiale źródłowym i literaturze przedmiotu. Uważam, iż na szczególną uwagę zasługują doktorat Piotra Bobera „Pojęcie tajnej przeszkody małżeńskiej w prawie kanonicznym” oraz praca licencjacka Teodora Benschla „Wpływ chorób umysłowych na ważność umowy małżeńskiej w prawie kanonicznym”. W obu bowiem pozycjach kanoniści podjęli tematykę w owych czasach na wskroś nowatorską wieńcząc wyniki swych badań rzetelnymi podsumowaniami.

Oceniając dorobek nie można też nie zwrócić uwagi na pewne mankamenty. W tym przypadku chciałbym wskazać na brak „Zakończeń” w kilku monografiach. Pragnę zauważyć, że braki te skutkowały tym, iż w opracowaniach tych nie znajdujemy żadnych rezultatów badawczych.

Achievements of Canon Studies at the Catholic University of Lublin on Material Matrimonial Law During the Interwar Period (1918-1939)

Summary

In the presented study, the author's attention was focused on the issue of the canon studies of the Catholic University of Lublin on material matrimonial law during the interwar period (1918-1939). Investigating the material legacy of the published monographs of employees and students of this scientific center, their collective works and articles, he proved that these scholars categorically opposed the governmental lay reform project of personal marital law, defending Catholic marriage teaching. It was expressed especially in two positions which were collective works: “Marriage in the Light of Catholic Teaching” and “Critical Division of the Draft Marriage Law Passed by the Codification Commission”.

⁵⁹ Zob. S. BISKUPSKI, *Recenzja książki „Małżeństwo w świetle nauki katolickiej. Praca zbiorowa profesorów Uniwersytetu Lubelskiego”*, Ateneum Kapłańskie 22 (1928), s. 95.

Addressing the substantive level of the publications, the author showed that they are based on solid source material and literature on the subject. It is the author's opinion that special attention should be paid to: doctoral thesis by Piotr Bober "The Concept of a Secret Marital Obstacle in Canon Law" and bachelor thesis by Teodor Bensch "The Influence of Mental Illness on the Validity of a Marriage Contract in Canon Law". In both texts, the canonists took up the subject matter which in those times was thoroughly innovative, concluding the results of their research with reliable summaries.

Słowa kluczowe: materialne prawo małżeńskie, Katolicki Uniwersytet Lubelski, okres międzywojnia

Key words: substantive matrimonial law, Catholic University of Lublin, interwar period

Nota o autorze

Ks. Ginter Dzierżon – profesor zwyczajny prawa kanonicznego, kierownik Katedry Historii, Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW, obrońca Węzła Małżeńskiego Sądu Biskupiego Diecezji Gliwickiej.